

WORLD MUSIC: INFRASTRUKTURA V KULTURNÍM PANORAMATU EVROPY

Petr Dorůžka, Česká republika

1. Úvod

Zkoumání a prolínání odlišných hudebních kultur, dnes známé jako world music, není výhradní doménou posledních dekád, probíhalo od nepaměti. Souběžně s obchodními cestami i armádami se stěhovali muzikanti i jejich nástroje. To je věc známá, stejně jako skutečnost, že během posledních padesáti let se tento proces zrychlil, a to vlivem médií i zájmu publika.

V tomto příspěvku bych chtěl upozornit na to, jak se tento proces promítl do médií, do práce novinářů i festivalových organizátorů. Jaký vliv má na naši práci volba, jestli pracujeme s hudbou nezávislých vydavatelství (na jedné straně), anebo velkých firem, obecně známých jako *majors*.

Globalizovaný hudební průmysl reprezentovaný velkými firmami užívá silné a mohutné propagační prostředky a alternativní či nezávislé křídlo hudebního podnikání musí tedy hledat neméně účinné prostředky, jak oslovit publikum, proniknout do médií.

Jedním z těchto prostředků je *networking*, vytváření mezinárodních sítí. Příklad: pokud mám na nějaké stanici pořad o world music, což je v éře komerčních rádií ohrožený druh, moje situace se zlepší, když se spojím s lidmi podobné profese v cizině. Proč?

- Už proto, že sdílením zdrojů informací v tomto specializovaném odvětví mohou zlepšit kvalitu a tedy i konkurenceschopnost svých pořadů.

- Ale i proto, že ve spojení s kolegy mohou vymýšlet strategie, jak svoji práci zviditelnit. Příklad: cena stanice Deutsche Welle pro nejlepší pořad world music vznikla s tímto motivem, finanční odměna pro vítězná

pořady generovala zahraniční expedice a reportáže - například celou sérii pořadů o brazilské hudbě v belgickém rádiu.

- Analogie v dalších profesích: pokud organizuji festival v Belgii, moje pozice se zlepší, když se spojím s organizátory ve Francii a Německu. A pokud jsem nezávislá gramofonová značka v Madridu, bude velmi výhodné najít podobné značky v Řecku a Finsku a dohodnout se na vzájemné distribuci. Na rozdíl od podnikání velkých firem, kde je jedno centrum řídící pobočky, funguje podnikání world music velmi odlišně, jako systém vzájemně propojených buněk.

Toto propojování probíhá mnoha směry: horizontálně, tj. v jedné rovině, uvnitř jedné profese, například mezi rozhlasovými žurnalisty, festivalovými organizátory, distributory, ale může probíhat i komplexně, napříč profesními sférami. Příklad: Jako novinář udělám rozhovor s Klezematics u příležitosti jejich koncertu v Ostravě. Rozhovor probíhá emailem v angličtině, a s vynaložením velmi malého úsilí ho tedy mohu jako text nabídnout zahraničnímu specializovanému časopisu, který sice zaplatí minimální honorář, ale můj článek bude velmi cenný pro vydavatelskou firmu, což do budoucna zlepší moje šance k získání jiného rozhovoru či recenzních CD.

Tento čistě osobní příklad dokumentuje společný rys podnikání v kultuře: pokud chcete uspět v tak bohulibém, ale přitom málo komerčním žánru jako je world music, musíte nejprve investovat svoji dobrovolnou práci, výsledky přijdou později. Dobrým příkladem je tento festival.

Klasickým příkladem networkingu je často zmiňovaná schůzka britských producentů, novinářů i organizátorů roce 1987, která zavedla termín world music jako střešové označení celého spektra hudebních stylů. O smyslu a významu tohoto termínu se hodně diskutovalo i na půdě tohoto symposia před dvěma lety, a mnoha diskutujícím přitom unikla i zcela praktická stránka věci: vnutit tehdejší gramofonovým obchodům přihrádku označenou world music bylo velmi užitečné a praktické - a všechny dodatečné diskuse o smyslu termínu jsou z tohoto

pohledu poněkud akademické. Navazující reklamní kampaň stála pouhých 3 500 liber, cca. 200 000 Kč, což je částka ve srovnání s dnešními marketingovými akcemi směšná, a její následky přitom můžeme srovnat s efektem sněhové koule.

2. Sdružování do sítí, žebříčky world music

O rok později po zmíněné londýnské schůzce prožívala evropská rádia období změn: do špičky žebříčků tehdy pronikla hudba z odlišných kultur, zpěvák Mory Kante z Guineje, jemensko-izraelská zpěvačka Ofra Haza. Berlínský rozhlasový DJ Johannes Theurer vzpomíná: *"Cítili jsme to jako nový tend. World music přichází do Evropy"* Mnoho DJů tehdy spustilo své programy zaměřené na world music. Ale příští rok už v oblasti world music nebyly žádné nové hity. *Vlna world music už je za námi, tvůj pořad končí*, to jsem se dozvěděl k jednomu z mých tří pořadů. Přitom jsem ale věděl, že existuje řada festivalů, koncertů, desek – a že jich přibývá. Bohužel je však nikdo nespojoval s hvězdami jako v hlavním proudu pop music. Museli jsme proto vytvořit něco, čemu hudební průmysl rozumí: hitparádu.“

V květnu 1991 Johannes Theurer vytvořil World Music Charts Europe (WMCE), žebříček vytvářený z playlistů rozhlasových autorů z celé Evropy. Trhu tehdy dominovaly velké společnosti mnohem silněji než nyní, tradice nezávislých firem zabývajících se world music teprve začínala, dnes velmi respektovaná značka World Circuit, které se podařilo vydat úspěšnou sérii Buena Vista, byla ještě jednou z mnoha desítek malých a specializovaných firem. Žebříček znamenal velmi účinný nástroj pro nezávislé značky jak proniknout do vysílání - aniž by disponovali mohutnou distribucí. Konkrétně pomohl například Habibu Koitemu, skupině Zap Mama, a v poslední sezóně italskému zpěvákovi Enzo Avitabilemu, jemuž na základě kvality debutového alba připravil podmínky pro mezinárodní turné. Žebříček vznikl ještě před nástupem internetu, v době kdy trhu dominovala tištěná média. V jednom období ho přetiskovaly noviny a časopisy v celkem 15 zemích a celkovým

nákladem 4.5 milionu.

3. Hudební veletrh WOMEX

Po několik let byl žebříček WMCE jedinou profesionální sítí svého druhu v Evropě. (V roce 1988 se např. výroční setkání příspěvatelů do WMCE konalo v Praze pod záštitou Českého rozhlasu). Vedle toho však vznikla ještě další síť na půdě alternativního hudebního veletrhu a festivalu, který se konal každým rokem v Berlíně pod zkratkou BID (Berlin Independence Days). V posledních letech existence tohoto veletrhu se na jeho platformě konaly koncerty i konference věnované world music, a mimo jiné i první významný koncert skupiny Värtinnä ve střední Evropě. Když BID pro finanční problémy skončil, na jeho tradici navázala právě tato síť; v roce 1994 zorganizovala první ročník veletrhu WOMEX, na který se tehdy registrovalo zhruba 200 delegátů. Jejich počet v loňském roce [2004] přesáhl desetinásobek, tedy 2000. WOMEX probíhá vždy v posledním říjnovém týdnu, vzhledem ke své expanzi mnohokrát změnil základnu, ale přitom se drží jednoho pravidla: každý druhý rok se koná v Německu, ve zbývajících roky vyjíždí do ciziny (Stockholm, Sevilla, letos Newcastle Gateshead v severní Anglii). Vedle stánkového veletrhu, panelů, projekcí a prezentací k němu patří koncerty. Každý rok zde vystoupí souběžně na 3 pódíích zhruba 40 umělců. Účinkovat na WOMEXu je velmi prestižní záležitost, výběr má přesná pravidla a rozhoduje o něm porota zvaná sedm samurajů, která se mění s každým rokem.

4. Ceny rádia BBC v oblasti world music

Od roku 1999 byla v rámci WOMEXu prezentována cena WOMEX Award za celoživotní zásluhy. Jejími držiteli se v uplynulých letech stali: Juan de Marcos a Nick Gold (z Buena Vista Social Club), Mahotella Queens (vokální trio z Jižní Afriky), Nusrat Fateh Ali Khan (pákistanský zpěvák qawwali, in memoriam), Jivan Gasparyan (arménský hráč na duduk), organizace Freemuse (Světové fórum o hudbě a cenzuře),

a Marc Hollander (zástupce vydavatelství Crammed Discs).

Nejvlivnějším evropským časopisem zabývajícím se world music je měsíčník fRoots, vydávaný v Anglii, který každoročně rovněž vypisuje anketu o nejlepší album roku. Šéfredaktor časopisu Ian Anderson přišel s nápadem tuto anketu rozšířit o další kategorie a vytvořit tak každoroční ceny, které by měly širokou podporu médií a hodnotily by hudbu celé planety: jsou to BBC Radio 3 World Music Awards. Nominace v celkem v osmi kategoriích volí delegáti Womexu, vítěze vybírá porota. Vedle toho existují další dvě kategorie: cena posluchačů, kterou udělují posluchači BBC Radia 3, a cena kritiky, což je vlastně album roku časopisu fRoots, o němž rozhoduje mezinárodní panel kritiků.

5. Festivaly v Evropě, kulturní turistika a mimoevropské festivaly

Prvním významným festivalem world music na evropské půdě byl v roce 1982 Womad. Dodnes se každoročně koná v Readingu v Anglii. Organizátorům se podařilo koncept Womadu exportovat i do dalších míst, včetně Seattlu, Singaporu a Adelaide. Posledním přírůstkem je Womadrid v Madridu.

V průběhu 90. let 20. století vznikly v Evropě další festivaly různých velikostí i zaměření. Ty nejdůležitější jsou sdružené v mezinárodním fóru European Forum of Worldwide Festivals, které mělo v 90. letech, tedy ve svých počátcích, průkopnickou roli. Od té doby ale world music pronikla na mainstreamové pop festivaly; pódia věnovaná world music dnes mají všechny velké mezinárodní festivaly jako Roskilde, Glastonbury, Sziget v Budapešti anebo Pohoda v Trenčíně.

Řada Evropanů je rovněž ochotna cestovat do cizích zemí, aby hudbu slyšela v jejím původním prostředí. Pokud byste v době života Nusrata Fateh Ali Khana viděli jeho koncert na Womadu, odnesete si zcela jiný dojem, než kdybyste ho slyšeli v Pákistánu či jiné muslimské zemi. Pro hudebně zvědavé Evropany je častým cílem Maroko, což je v muslimském světě rovněž jeden z nejliberálnějších států. Marocké město Fes každoročně hostí Festival sakrální hudby, na němž vedle sebe můžete

Jedním z nejznámějších a nejvýznamnějších festivalů world music je Womad. Snímek dokumentuje první a jediné konání Womadu v Praze v roce 2000, kdy byla Praha zároveň hlavním kulturním městem Evropy.

Gangbe Grass Band z Beninu vystupoval na hudebním veletrhu WOMEX 2004 v německém Essenu.

Jeden z nejlepších středoevropských festivalů se koná v německém Rudolstadt, pár hodin cesty od Prahy. Na snímku hráč na iránské bodcové housle, Kayhan Kalhor, při vystoupení s Irem Rossem Dallym, který žije v Řecku.

Festival Živá voda v horách Altaje.

vidět arabské i židovské umělce, gospel ze Spojených států i hudbu dalších kultur. Jedná se o spektrum stylů velmi temperamentních, pořadatelé mívají problémy s tím, aby do programu vedle gospelu vybrali sakrální hudbu bělošských křesťanů, která by v tomto kontextu nevyzněla příliš chladně. V severní Africe probíhá rovněž Festival na poušti, který organizují kočovní Tuaregové v severním Mali, na okraji Sahary.

Odkazy – Internet:

World Music Charts

<http://wmce.de>

European Forum of Worldwide festivals

<http://www.efwmf.org>

Womex

<http://www.womex.de>

fRoots

<http://www.frootsmag.com>

World music portals

<http://www.worldmusiccentral.org> (American)

<http://www.mondomix.org> (multilingual)

<http://world.freemusic.cz> (Czech, partly multilingual)

Folk Alliance - World Music Mailing List Archive

<http://archives.his.com/fa-worldmusic>